

पूर्व बर्लीनमधील स्वातंत्र्याची तडफड

कोणताही प्रवास सुखकर होण्यासाठी काही मूलभूत गोष्टी अत्यावश्यक असतात. एकतर प्रवासाचे सुयोग्य साधन, निवासाची खान-पानाची नीट सोय आणि प्रवासातील मित्र मैत्रिणींची सोबत. उमेश पंडितांनी जेव्हा या प्रवासाचे सूतोवाच केले तेव्हा त्यातील तिसरा मुद्दा लगेचच निकालात निघाला. उत्तम सोबत लाभणार हे स्पष्टच झाले.

एक छान ग्रुप त्यांनी जमवला होता. सान्याचे घनिष्ठ नातेच होते. हे नाते मैत्रीचे अधिक आणि व्यवहारातील किमान असे छान होते. घट्ट मेटकूट जमलेल्या मित्र मैत्रिणींचा हा मेळा मध्य आणि पूर्व युरोपच्या प्रवासाच्या कल्पनेने उल्लसित झाला. याची तयारी सुरु झाली ती गेल्या वर्षाच्या डिसेंबरमध्ये.

विनोद धारप आणि उमेश एकत्र बसले. त्यांनी आणखीही प्रवासी मित्रांशी सद्गा-मसलत केली. सर्वांच्या मते सर्वाधिक ठिकाणे ज्यांच्या प्रवासात समाविष्ट आहेत अशी कंपनी ठरली. मैगो हॉलिडेज. तिथे या दोघांनी चौकशा केल्या. नंतर आम्हाला सांगितले. मी अ ि ण

स्मिता आनंदाने तयार झालो. तसेच गणेश व नंदिनी नाडगीर, नीतीन व मीरा पंडित, सुहास व मृणाल नवरे असे सारेच तयार झाले. उज्वल पंडित व नीला धारप या होत्याच. या सान्याचा मेळ अखेरीस जमला तेव्हा लक्षात असे आले की मैगोच्या सफरीत आपलाच बारा जणांचा एक उपगट तयार होतो आहे. वाटून असेही गेले की मग आपणच आपला एक निराळा फक्त बारा जमांचा दौरा आखू शकलोच असतो की !! पण मैगोच्या सफरीत आम्हा बारा जणांच्या व्यतिरिक्त जी आणखी मंडळी होती, त्यांच्यामुळे सान्या चिंताच दूर झाल्या. एकूण ४६ प्रवासी सहभागी आहेत, हे सफरीला निघायच्या तोडेच आधी लक्षात आले. तेव्हा आमच्यातील काही मंडळी थोडी नाराजही झाली. इतक्या मोठ्या ग्रुपमुळे काही अडचणी येऊ शकतील का, सारे सुरळीत पार पडेल की नाही, अशी चुटपुट लागली होती. कारण मोठी बस साधी चहा प्यायला, टॉयलेट स्टॉपला जरी थांबली तरी तासाभराची निश्चिंती होणारच. गर्दीचे काही फायदे असू शकतात, त्या पेक्षा तोटेच अधिक असू

एकमेकांचा उत्साह वाढवून, सफर छान पार पाडण्याचा निश्चयच जणू प्रत्येकाचा होता...! शिवाय टूर मॅनेजर अमेय जोशी याचा वाटा, ही सफर सुंदर पार पाडण्यात मोठाच व सर्वांत महत्वाचा असा होता. हुषार, अनुभवी आणि प्रत्येकाची काळजी घेणाऱ्या अमेय मुळे कोणतीच अडचण न येता सफर आनंदात पार पडली हे विशेष. एकच धाकधुक मनात होती की दोन तीन आठवड्यांच्या या प्रवासात, घरात सारे कसे काय जमेल ? पण मुलगा आणि सुनेने तो प्रश्न सोडवून टाकला. तुम्ही इकडची काळजी करायची नाही. तुम्ही जाच या सफरीला! असा प्रेमाचा आग्रह व आदेशच मुलांनी केला. बिंबातमी दैनिकाची एक थोडी चिंता मनात होती. पण दैनिकातील सर्वच सहकारी तयारीचे होते. शिवाय टेलिफोन, मोबाईल, लॅपटॉप, इंटरनेट हे आधुनिक तंत्रज्ञान मदतीला होतेच. त्यामुळे ना घराची ना वृत्तपत्राच्या प्रकाशनाची कोणतीच अडचण जाणवली नाही. भासली नाही. या आधीही माझा व स्मिताचा युरोपचा प्रवास दोन वेळा झाला होता. सर्व प्रथम १९९९ मध्ये आम्ही युरोपला गेलो होतो. तेव्हा पश्चिम युरोप पालथा घातला होता. फ्रान्स, स्वित्झर्लंड, इटली, जर्मनीचा थोडा भाग आणि इंग्लंड असा तो आमचा प्रवास झाला. त्या वरील सुंदर हकीकती त्या वेळेस मी लोकप्रभा साप्ताहिकत क्रमशः प्रसिद्ध केल्या होत्या. वाचकांना तो भाग खूप आवडला. त्याचे पुस्तक निघायचे घाटत होते. पण प्रत्येक पुस्तकाचे एक भागधेय असते. ते जेव्हा याचे तेव्हाच येते! ते मागे पडले ते मागेच... पुढचा आमचा युरोपचा दौरा झाला होता तो नॉर्दर्न लाईट पाहण्यासाठी नॉर्वे, स्वीडन, फिनलंड इथला. ख्रिसमसच्या आगोमागे उणे बारा ते उणे वीस या तापमानात सर्वत्र बर्फाचे आच्छादन असताना तो प्रवास होतो. अरोरा किंवा आकाशात दिसणारा चमचमता फिरता प्रकाश गर्द अंधान्या बर्फाच्छादित पठारावरून न्याहाळणे हा अनुभव वर्णानातीत असा आहे. तो निसर्गाचा एक अनोखा चमत्कार आहे. डिसेंबर २०१६ मध्ये

झाल्या त्या प्रवासाच्या थोड्या हकीकती त्या वेळेस फेसबुकवर शब्दांकित केल्या होत्या. त्या वाचून तिथले सूर्यप्रकाशाचे अनोखे चमत्कार पाहण्यासाठी अनेक मित्रांनी मुद्दाम तो प्रवास केलाही. या वेळचा आमचा युरोप प्रवासाचा भाग हा आणखी थोडा निराळा होता. पूर्व युरोप हा सारा पोळलेला, भाजलेला असा प्रदेश आहे. इथला इतिहास रक्ताक्षित. शतकानुशतके सातत्याने इथे युद्धभूमीच सजत होती. पूर्वेकडून व दक्षिणेकडून हे आक्रमक इथे तुटून पडत होते. त्यांनी स्वाऱ्या युरोपवर केल्या त्याचा सर्वांत पहिला फटका अडूरियन समुद्राच्या काठावरच्या तेव्हाच्या शहर राज्यांना व छोट्या संस्थांना बसला. सध्याचा क्रोएशिया हा त्यातला पहिला सरहजदीवरचा देश.

अडूरियन समुद्र हा भूमध्य सागराचाच एक छोटा तुकडा आहे. त्याच्या एका किनाऱ्यावर इटली समोरेच्या किनाऱ्यावर डुब्रोनिक्स हे क्रोएशियातील ऐतिहासिक शहर राज्य. सध्याचे क्रोएशियातील महत्वाचे शहर. ते आमच्या सफरीतील अखेरीचे ठिकाण होते. आमच्या सफरीची सुरुवात झाली ती जर्मनीतील बर्लीन पासून. बर्लीनलाही युद्धाचाच इतिहास आहे. नोपोलियनने हे शहर जिंकले पुन्हा जर्मनांनी ते सोडवून घेतले. फ्रेंच व जर्मनीचे वैर हे शतकांचे राहिले आहे. या शहराच्या अंगराखांदावर आजही पहिला व दुसऱ्या महायुद्धाच्या जखमा दिसून येतात. कुठे गोळीबाराचे दगडात उमटलेले खोलावरचे व्रण, कुठे उध्वस्त झालेल्या इमारती. बर्लीन शहरात जुने सम्राटांचे वैभवही महालांच्या राजवाड्यांच्या, स्मारकांच्या रूपाने दिसून येते. आपल्याला बर्लीनचा परिचय आपला असतो तो बर्लीनच्या ऐतिहासिक भिंतीमुळे. दुसरे महायुद्ध १९४५ मध्ये संपले तेव्हा जर्मनीवर चारी बाजूंनी दोस्त राष्ट्रांच्या फौजा चालून येत होत्या. पूर्व व दक्षिणेकडून रशिया. उत्तर व पश्चिमेकडून अमेरिका, फ्रान्स व इंग्लंड. या चौघांनी जर्मनीच्या राजधानीचे

तीन तुकडे केले व वाटून घेतले. त्यातील अमेरिका व इंग्लंडने बर्लीनचा ताबा जर्मनीतील लोकशाहीवादी पक्षाच्या पुढाऱ्यांना लवकरच देऊन टाकला. पण संरक्षणाची जबाबदारी काही दशके दोस्त राष्ट्रांकडेच होती. महायुद्धा नंतरच्या काही वर्षांत असे दिसून आले की रशियाच्या ताब्यातील पूर्व बर्लीन मधून दररोज शेकडो हजारो लोक पश्चिम भागाकडे येत होते. हे स्थलांतर थांबवण्यासाठी रशियाने १९४८-४९ पासून बर्लीनच्या आपल्या ताब्यातील भागा भोवती खंदक खणले, तारांची कुंपणे टाकली, भिंती उभारल्या. दोन देशांच्या मध्ये जशी एक नो मॅन्स लँड असते, तशी शहराच्या मद्याभागात नो मॅन्स लँड तयार केली. म्हणजे त्या भागात कोणत्याही नागरिकाला प्रवेश नसतो. दिसता क्षणीच तिथे गोळीच घातली जाते. तसा एक अशक्य भूभाग या शहराने आपल्या छातीवर तीस एक वर्षे मिरवला. गोळ्या, विजेच्या तारा, शिकारी कुत्रे, पोलिसांचे सैनिकांचे पहारे हे सारे भेटून तरीही पश्चिमेची ओढ पूर्व बर्लीनवासियांना मोठी होती. जर्मनीचे एकीकरण जाले तेव्हा नागरिकांनी स्वयंस्फूर्तीने ती भिंत त्या चौक्या उध्वस्त केले. तीन दिवसरात्र नागरीक भिंत उखडत होते. तरीही तिथे भिंतीचा त्या वेळेचा दोन एक किलोमीटर लांबीचा भाग शिल्लक आहे, त्यावर पूर्व बाजूने जगातील विख्यात शंभर चित्रकारांनी येऊन जर्मनीच्या एकत्रिकरणाच्या उत्सवाची तसेच पूर्व जर्मनीच्या दमनयात्रेची चित्रे रेखाटली आहेत. या चित्रातून त्या आधीच्या अड्यावीस तीस वर्षातील पूर्वेच्या नागरिकांची तडफड व धडपड दिसून येते.

सर्व ज्ञानाचिन्त उमेश पंडित यांच्या कल्पेच्यातून

शकतात, हा विचार चाटून गेला होता. पण मैगो हॉलिडेजच्या या सफरीत सहभागी झाललेले सारेच अनुभवी प्रवासी होते. आणि मुख्य म्हणजे सारेच आनंदी होते. वेळेच्या बाबतीत काटेकोर. एकमेकांना साभाळून,